

Simbolisme i fin de siècle

El simbolisme

A la França de mitjans del segle XIX es produeix una transformació profunda de la poesia, en un sentit antiromàntic, per part dels poetes simbolistes.

Baudelaire no va conèixer el grup dels poetes simbolistes (Verlaine, Rimbaud, Mallarmé). En la forma té encara molta influència romàntica.

El simbolisme és configura com a un moviment poètic que arranca dels postulats més radicals del romanticisme. Té lloc entre 1850 i el primer quart del segle XX.

Els poetes romàntics no podien trobar lloc a la societat de la burgesia. Alguns disposaven de fortuna pròpia, però la majoria feia una vida molt miserable.

El poeta romàntic pensa i sent en nom de la societat. És el guardià de la llengua nacional.

Les revolucions burgeses trenquen aquest esperit de "sacerdocí". Després de la severitat de les repressions, els poetes es revoltent contra l'ordre establert.

El llenguatge va perdent la seva transparència. La paraula tenia massa passat, i el simbolistes proposen tornat a la puresa del llenguatge. Creen un laboratori del llenguatge, on el poeta busca un sentit pur per a les paraules del grup.

Els simbolistes adopten el mètode rigorós de E A Poe. En comptes de éssers inspirats, els poetes esdevenen artesans de la paraula, i treballen de sol a sol.

S'allunyen del públic burgès, i renuncien al reconeixement social. Es troben amb molts problemes, i els anomenen poetes maleïts, en el sentit d'incompresos. Baudelaire, Verlaine i Rimbaud van conèixer la misèria.

Característiques generals del Simbolisme

- Evasió de la realitat (menyspreada per vulgar, monòtona i avorrida) i enfrontament amb la societat burgesa (al seu afany mercantilista). Adopten una vida bohèmia i transgressora de les normes imposades: l'escriptor simbolista s'automargina de la societat capitalista.
- Decepció política i pessimisme respecte a l'actitud humana que va forçar als escriptors a refugiar-se en la recerca de la bellesa artística, en el treball de creació literària, i, fins i tot, els parnassians (aquells que tractaren de refugiar-se en la torre d'ivori de l'art per/per a l' art = "l'art pour l'art").
- Recerca de relacions i correspondències entre les paraules, sense preocupar-se per l'expressió lògica i totalment comprensible: la poesia simbolista incideix sobre els sentits i no sobre la raó.
- Ruptura amb la tradició literària i les normes clàssiques, i recerca personal de noves formes d'expressió per explicar el món i descriure els fenòmens d'una forma totalment inèdita, rigorosa i subjectiva.
- Els simbolistes consideren la poesia com una forma misteriosa i inexplicable que serveix per comunicar l'inefable.
- El Simbolisme persegueix la perfecció sensual present a la musicalitat i l'expressió d'emocions, intuïcions i idees. Richard Wagner com a model.
- Els poetes simbolistes van trencar amb els models de la mètrica tradicional, utilitzant la versificació amb extrema llibertat i creant noves formes mètriques com el vers lliure.
- La rima s'atenua emprant l'assonància o, fins i tot, desapareixent; el ritme dels poemes se sotmet a les emocions i al somni, i es va esborrant la diferència entre versos i prosa rítmica o poètica.
- El suggeriment i l'evocació reemplacen la nominació, i el símbol és el mitjà fonamental emprat en el suggeriment i en la suggestió intuïtiva.
- El Simbolisme es fonamenta sobre el sentit del misteri que regna en nosaltres, al voltant nostre, i és l'essència fins i tot de la realitat. La poesia, per assolir l'essència de les coses, més enllà de les aparences, ha d'utilitzar els símbols, fent suggestiva, fluida, musical i misteriosa.

Charles Baudelaire (1821-1867) Biografia

Neix a París, 9 d'abril de 1821. Fill del segon matrimoni d'un home madur i polifacètic amb una dona molt jove, Caroline Archimbaut-Dufays.

1827. Mor el seu pare.

1828. La mare es casa amb Jacques Aupick, coronel de l'exèrcit.

Febrer de 1832. Trasllat de la família a Lyon. Baudelaire ingressa a l'internat del Collège Royal. Baudelaire manifesta la seva "rebel·lia".

1836. Retorn a París. Baudelaire ingressa a l'internat del col·legi Louis le Grand. Baudelaire autodidacta. El 18 d'abril de 1839 és expulsat. Primer embat familiar seriós. Acaba el batxillerat a l'agost de 1839.

Baudelaire es matricula en Dret, carrera que no arribaria a acabar.

Període universitari positiu per als seus interessos literaris: reuneix un grup de companys amb els mateixos interessos literaris i inicia un tipus de vida llibertina.

Juny de 1841. És enviat per la seva família a un creuer per l'Oceà Índic. Torna el 15 de febrer de 1842.

La majoria d'edat li permet disposar de l'herència familiar. Segueix la vida llibertina, aquesta vegada al costat de Jeanne Duval.

1842-1847. Període significatiu per a Baudelaire. La seva experiència vital té una important repercussió en els seus projectes d'escriptor. Tanmateix, el seu nul rendiment econòmic i les contínues minves de l'herència fan que la família adjudiqui una tutela econòmica per salvaguardar el patrimoni.

1845. Intent de suïcidi: «em mato perquè sóc inútil per als altres».

1846-1847. Baudelaire segueix amb els seus projectes literaris. També freqüenta redaccions de diaris i un cercle d'idees polítiques avançades a casa de l'editor Gallois.

1848. Posa en pràctica les seves idees revolucionàries intervenint en les revoltes. El fracàs de la sublevació i l'arribada al poder de Lluís Napoleó el deceben i l'empenyen a deixar la seva postura socialista per prendre l'actitud dandi, dedicant-se a traduir l'obra d'Edgar Allan Poe al francès.

27 d'abril de 1857. Mort del seu padastre a Honfleur; les relacions amb la seva mare comencen a millorar.

Dos mesos més tard surt a la venda la primera edició de la seva obra, *Les Flors del Mal*, que va ser segrestada per ordre judicial i l'autor i l'editor multats per «atemptar contra la moral pública».

Febrer de 1861. Es publica la segona edició de *Les Flors del Mal*, amb algunes notables modificacions i que consagra a Baudelaire com a mestre de joves poetes.

Finals d'abril de 1864. Es trasllada a Bèlgica, amb la intenció de visitar galeries d'art, escriure un llibre i impartir unes conferències; també animat per les expectatives de publicació.

1866. Passejant per la catedral de Saint-Loup (Bèlgica), Baudelaire cau (síntoma de la seva malaltia, que ha avançat inexorablement).

La seva mare va a Brussel·les, l'ínterna en un centre religiós, però la seva actitud no és tolerada i ha de ser trasllat a París, on mor el 31 d'agost de 1867.

Sobre la dialèctica interior a Baudelaire

Mi corazón al desnudo 26/XI: «En todo hombre hay, y en todo momento, dos posturas simultáneas: una hacia Dios, otra hacia Satán. La invocación a Dios, o la espiritual, es un deseo de ascender un grado, la de Satán o animalidad es alegría de descender».

Wagner y el Tannhäuser en París: «Tannhäuser representa la lucha de dos príncipes que han elegido el corazón humano como principal campo de batalla, es decir de la carne con el espíritu, del infierno con el cielo, de Satán con Dios».

Les Fleurs du Mal, de Baudelaire

Aquest recull de poemes constitueix l'itinerari vital i espiritual del poeta. Abasta des del naixement, "Benedicció", a la mort, "El viatge".

Baudelaire investiga l'essència de l'home i del món des de la seva pròpia experiència i condició.

L'itinerari oscil·la entre dos pols:

- L'amargor, el dolor, la mort, la malaltia, el mal: tot allò que aporta misèria al món i a la condició humana. "Spleen" o ennui → el tedi.
- L'aspiració cap a una esfera espiritual superior, que transcendeix a aquesta situació d'amargor. "Ideal", que és una fuga de la realitat a través del vi, de l'opi, dels viatges, o de la passió (les dones).

La dialèctica existent entre aquests dos pols es manifesta de manera

- religiosa, entre Déu i Satà
- ètica, entre el bé i el mal

Les flors del mal són un quadre existencial negatiu amb una humanitat que camina sempre cap a l'abisme, mai cap a Déu.

Organització de Les Fleurs du Mal

Els poemes estan organitzats en sis cicles, a la segona edició. (En cinc a la primera edició).

Primer cicle. Conté "Spleen" i "Ideal". És el més extens i complet, i està construït a partir de la dialèctica entre Spleen i Ideal, és a dir, entre el bé i el mal.

Poemes de l'1 a l'11.

Descriuen què és el poeta, quina és la seva funció, quin és el seu destí.

Primer poema: La benedicció

La mare rebutja el fill que espera.

Aquí Baudelaire rebutja dos llocs comuns d Romanticisme:

La figura del poeta com a personatge maleït des del naixement

I l'esperança del poeta d'eleva-se fins a allò que és diví

Segon poema: L'albatros

L'au representa el poeta incomprès i rebutjat en l'àmbit social

Tercer poema: Elevació

Després de la caiguda experimentada a L'albatros, el poeta sent l'obligació de remuntar la situació

Quart poema: Correspondències

Desenvolupament poètic de la teoria de les correspondències o analogies, que és una idea del Romanticisme.

Teoria de les correspondències/analogies

Baudelaire, Saló de 1846: «Ignoro si algún analogista ha establecido una gama completa entre los colores y los sentimientos, pero recuerdo un pasaje de Hoffmann que expresa exactamente mi idea y que gustará a todos quienes amen la naturaleza».

E.T.A. Hoffmann, Kreisleriana: «No es sólo durante el sueño, ni en ese ligero delirio que precede al sueño, sino todavía aún despierto, cuando al oír la música encuentro una analogía entre los colores, los sonidos y los perfumes. Parece que todas las cosas han sido engendradas por un mismo rayo de luz y que se deben reunir en un maravilloso concierto».

Els poetes veien el cosmos com un tot. Busquen analogies entre cel i terra, entre bé i mal, etc. a través de la imaginació.

El poeta separa els materials entre sí, i els reagrupa amb les seves eines, com per exemple la cinestèsia. El paisatge no és bell, està constituït d'elements que tenen poc de bells; és el poeta qui els fa bells.

Les fonts de Baudelaire en aquesta tasca són

- Edgar Allan Poe
- I E.T.A. Hoffmann, autor de la Kreisleriana

Correspondències (Antologia, pàgina 164)

- El número 4 és un sonet. Descriu la natura en tot el seu esplendor, i el poeta dóna les seves sensacions. És un lloc etern, únic, il·limitat, sempre en creixement, que fa que l'home se senti impotent. Baudelaire hi fa una barreja de sensacions visuals, auditives, tàctils i olfactivas. L'home es deixa protegir per una natura impressionant i familiar.
- Spleen. (Antologia, pàgina 162). Sensació de tedi, i depressió davant la ciutat. El fret de la neu és una metàfora del fret de la mort.
- La Beauté. (Antologia, pàgina 164). La bellesa com a condició per generar una obra d'art.
- Parfum exotique. (Antologia, pàgina 167). La dona és un ésser exòtic, de pell olorosa, amb cabellera abundant i aromàtica. El poeta descriu la dona com si fos natura, sols l'interessa la seva animalitat. A tots els poemes fa referència a les olors.

Al segon cicle els poemes s'inspiren en quadres famosos.

- Quadres parisiens
- À une passante. (Antologia, pàgina 165). Hi apareix una dama fugissera, enigmàtica, vestida de negre, que va de dol. Representa la bellesa i la mort, o millor l'amor i la mort → el caràcter transitori de la vida.
- El cigne. (Antologia, pàgina 170). L'exili del poeta simbolitza l'esperit d'allunyament, l'au també arrossega les ales, com feia l'albatros al primer cicle.

Emile Zola, la novel·la experimental (1879)

- «A menudo me bastará con reemplazar la palabra médico por la palabra novelista para hacer claro mi pensamiento y darle el vigor de una verdad científica».
- «Puesto que la medicina, que era un arte, se está convirtiendo en una ciencia, ¿por qué la literatura no ha de convertirse también en una ciencia gracias al método experimental?»
- «El observador constata pura y simplemente los fenómenos que tiene ante sus ojos y tiene que ser el fotógrafo de los fenómenos; su observación debe representar exactamente a la naturaleza (...) escucha a la naturaleza y escribe bajo su dictado. Pero una vez constatado y observado el hecho, llega la idea, interviene el razonamiento y aparece el experimentador para interpretarlo».
- «El novelista no es más que un escribano que no juzga ni saca conclusiones (...); el novelista desaparece, guarda para sí sus emociones, expone simplemente las cosas que ha visto (...) La intervención apasionada o enternecida del escritor empequeñece la novela, velando la nitidez de las líneas, introduciendo un elemento extraño en los hechos, que destruye su valor científico».
- «El fatalismo supone la manifestación necesaria de un fenómeno, independientemente de sus condiciones, mientras que el determinismo es la condición necesaria de un fenómeno cuya manifestación no es obligada».

Características del Naturalisme

- El análisis científico aplicado a la creación novelística para llegar al conocimiento total y verídico de los hechos que se narran. El método experimental de las ciencias naturales se sigue en la concepción de la narrativa recogiendo datos, ordenándolos y analizándolos de una forma sistemática.
- El fatalismo. Los personajes son movidos por unas leyes fatales de las que no logran escapar: la idea romántica del hado o destino es sustituida por la predestinación natural, es decir, la imposición de la herencia genética, social, económica, etc., que hace que los personajes acepten su situación como algo irremediable, cayendo en el más nefasto pesimismo. Las leyes biológicas y sociales son las que rigen la existencia de todo ser humano.
- Los ambientes sórdidos como muestra de la influencia del medio en la fisiología humana. Las tabernas más cutres, los hábitat más míseros, los lugares más inhumanos, etc., son el espacio en que los personajes novelísticos nacen, se desarrollan y mueren sin posible remisión.
- Los personajes degenerados y marginados de la sociedad pululan por las novelas naturalistas sin destino alguno y en constante lucha por sobrevivir en la más cruel miseria física, moral y económica. El «lumpen», la delincuencia, la prostitución, los drogadictos, los locos, los enfermos terminales, etc., son los protagonistas principales de las novelas naturalistas.
- La denuncia social como fin último de la obra literaria. El escritor debe mostrar la injusticia para concienciar al público y conseguir su rectificación. Esto dio lugar a que muchas obras naturalistas fuesen prohibidas por las autoridades de la época y sus autores perseguidos jurídicamente.